

İŞÇİLER İLE ÇOCUKLARI ARASINDAKİ MESLEK FARKLILAŞMASI

Dr. Serkan GÜZEL*

ÖZET

Sosyolojik bakış açısından kuşaklar arası hareketlilik kuşak hareketliliği kadar önemli olduğu halde, sosyologların neredeyse tamamına yakını çoğunlukla çabalarını ve zamanlarını kuşak hareketliliğini belirlemeye ayırmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de, kuşak hareketliliğini açıklamamanın kuşaklar arası hareketliliği açıklamaktan daha kolay olmasıdır. Yine de, son zamanlarda kuşak hareketliliği çalışmalarının yanı sıra, kuşaklar arası hareketlilik çalışmaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Sosyolojik perspektifte, kuşaklar arası hareketliliği açıklayabilmek için baba mesleği ve eğitim düzeyi gibi önemli nitelikler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda, fabrika işçileri ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasını, işçilerin eğitim düzeyine göre belirlemek için Huğlu Av Tüfekleri Fabrikasında çalışan işçiler seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hareketlilik, Eğitim Düzeyi, Meslek, İşçiler, Mesleki Farklılaşma

ABSTRACT

Although intergenerational mobility is as important as generational mobility from sociological point of view, nearly allmost of sociologists mostly put their effort and time into describing the generational mobility. One of the most important reason behind it is explaining generational mobility is easier than explaining intergenerational mobility. However, in recent times besides generational mobility studies, intergenerational mobility studies have become widespread. In point of sociology, crucial qualifications such as father's occupation and educational level have to be taken into account to explain intergenerational mobility. In this way, factory wokers in Huğlu Av Tüfekleri Fabrikası have been selected in order to determine occupational

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

differentiation between factory worker's and their children with respect to worker's educational level.

Keywords: Social Mobility, Education Level, Occupation, Workers, Occupational Differentiation

GİRİŞ

Geleneksel dönemden önemli bir kopuş sürecine yol açması açısından Sanayi Devrimi, Dünyanın tarihi-kültürel aşamalarında yaşanan diğer sosyal değişme süreçlerinden belirgin bir şekilde ayrılır. Geleneksel dönemlerdeki sosyal değişme türlerinin büyük bir çoğunluğunun, üretim süreçlerindeki değişimle sınırlı kalmasının yanı sıra etkili olduğu alanların dışında kalan bölgeleri etkileme gücüne sahip olamadığını düşünmek mümkündür. Buna karşın üretim süreçlerindeki teknik değişimlerle sınırlı kalmayan Sanayi Devrimi, sosyal yaşamın dönüşümünde de etkili olmuştur. Sosyal yaşamın dönüşümünü sağlayan en önemli ekenlerden birisi de; sosyal hareketlilik olanlığının yaygınlaşmasıdır.

Modern sanayi toplumlarında sosyal hareketliliğin yaygınlık kazanmasının en önemli nedenlerinden birisi, Sanayi Devrimi ile birlikte oluşan kent temeline dayalı toplum yapısında ortaya çıkan yeni meslekler iken; diğeri mesleklerdeki uzmanlaşma eğiliminin daha da belirginleşmesidir. Mesleklerin farklılaşma sürecine ivme kazandıran Sanayi Devrimi, modern öncesi topluluklarda olmayan yeni mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Modern öncesi dönemlerde mesleklerini seçme özgürlüğü olmayan hizmetlilerin neredeyse tamamına yakın bir oranı, Sanayi Devriminin ürünü olan fabrikalarda işçi olma fırsatını değerlendirmek üzere, geleneksel otoritelerin kendileri üzerindeki baskılarını göz ardı etme riskini göze almışlardır. Böyle bir gelişme ise; kent temelli toplumun önemli niteliklerinden birisi olan fabrikaların, kırsal alanlardaki işlerini terk eden yeni işgücünü tek çatı altında toplaması ile sonuçlanmıştır.

Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan bu yeni işçi türünün, buharlı makinelerin bulunduğu ortamda diğer işçi arkadaşları ile birlikte çalışma zorunluluğu açısından, geleneksel dönemdeki işgücünden belirgin bir şekilde farklı olduğunu öne sürmek mümkündür. Bu yeni işçiler dönüşüm sürecinden etkilendiği gibi, yeninin oluşumunda işlevsel bir niteliğe de sahiptir (Bilgin vd. 1998: 7). Bu

bağlamda yeni işçilerin gerçekleştirmeleri gereken en önemli yeniliklerden birisi de, kendi çocuklarını prestiji yüksek mesleklere yönlendirme eğilimidir.

İşçilerin, çocuklarının kendi mesleklerini sürdürmek istememelerine ilişkin teori ve bulguların literatürde geniş bir yer tuttuğunu görmek mümkündür (Bertaux and Bertaux, 1997; Erikson and Goldhorpe, 1992; Featherman and Hauser; Lipset and Bendix, 1992; Rao, 1989; Thernstrom, 1964). Çocuklarını kendi mesleklerinden farklı mesleklere yönlendirme sürecinde, işçilerin eğitim düzeyinin etkisine ilişkin farklı bakış açıları vardır. Bu anlamda babanın eğitim düzeyinin baba ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasındaki belirleyici rolünün ortaya konması, literatürdeki farklı bakış açılarına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

SOSYAL HAREKETLİLİK

Sosyal hareketlilik çalışmaları modern dönemlerle birlikte yaygınlaşmıştır. Sosyal hareketlilik çalışmalarının özellikle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında önem kazanmasının en önemli nedenlerinden birisi de, Sanayi Devriminin Avrupa'nın kuzeybatısında köklü bir değişim sürecine yol açmasıdır. Bir yandan Sanayi Devriminin sosyal hareketliliğe ivme kazandırdığı belirtilirken; diğer yandan da meslek farklılaşmasını arttırdığı belirtilir (Schüren, 1993: 68). Ancak modernleşmenin olgunlaşma aşaması ile birlikte, çok sayıda sosyal bilimcinin sosyal hareketlilik yaklaşımlarının kapsamını genişletme için ortak çalışmalara başladıklarını görmek mümkündür (Zald and McCarthy, 1987: 15-20). Bu ele alış tarzında, sosyal hareketliliği ortaya çıkaran nedenler ön plâna çıkarılmıştır.

Sosyal hareketlilik düzeyini ortaya koymayı amaçlayan çalışmaların pek çok değişkeni göz önünde bulundurması, oldukça büyük önem taşımaktadır (Erkal, 1984: 26). Hiyerarşik farklılaşma düzeyi ile yakından ilişkili olan sosyal hareketlilik olgusu; literatürdeki en yaygın kavramlardan biri olduğu gibi, aynı zamanda en karmaşık kavramlardan birisidir. Göç, prestij, baba-çocuk bağımlılık ilişkisi, eğitim düzeyi, meslek seçimi ve deneyimi gibi önemli değişkenleri içermesi, bunun en önemli göstergelerinden birisidir (Krause, 1971: 71). Sosyal hareketliliğin artmasında hem mesleklerin çeşitlenmesinin hem de eğitim olanaklarının yaygınlaşmasının, belirleyici etkenler olduklarını görmek mümkündür.

Mesleklerin Çeşitlenmesi

Sosyolojik anlamda sosyal hareketlilik kavramının en temel niteliklerinden birisi de, tabakalaşma sistemindeki birey ve grupların bir düzeyden diğerine hareketliliğini ön plâna çıkarmasıdır (Erkal, 1994: 73). Sanayi Devrimi ile doğuştan elde edilen statülerden bireysel etkinliğe göre elde edilen statülere geçilmesi (Erkal, 1994: 73), geleneksel döneme oranla modern-sanayi toplumlarında mesleklerin bir ömür boyu sürdürülmesine son veren bir gelişme çizgisini de beraberinde getirmiştir. Bu da, özellikle baba ile çocuklar arasındaki meslek farklılaşması temeline dayanan kuşaklar arası farklılaşmanın yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Meslek farklılaşması kuşak içi hareketlilikle ilgili olabileceği gibi, daha geniş anlamda kuşaklar arası hareketlilikle de ilgili olabilir (Clark vd, 1991:85).

Kuşak içi sosyal hareketlilik çalışmalarına oranla, kuşaklar arası sosyal hareketlilik çalışmalarının kendine özgü güçlükleri vardır: Bunlardan birisi, farklı kuşaklar arasındaki meslek değişiminin izlenme zorunluluğu ile ilişkili iken; diğeri mesleklerin sürekli değişen yapısı ile ilişkilidir. Bu iki güçlük, aynı zamanda farklı kuşaklar arasındaki mesleklerin karşılaştırılması üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır (Kemerlioğlu, Tarihsiz:160). Baba-çocuk ve/veya dede-torun arasındaki yatay veya dikey sosyal hareketlilik farkını anlatan kuşaklar arası hareketlilik çalışmalarının temel gözlem birimi ailedir. Bundan dolayı kuşaklar arası sosyal hareketlilik çalışmaları baba ile çocuk arasındaki farklılaşma düzeyine odaklanır. Baba mesleği ile çocukların meslek seçimleri arasındaki farklılaşma sürecini ortaya koymak, sosyal hareketliliğin en önemli ilgi alanlarından birisini oluşturur (Kemerlioğlu, Tarihsiz:145-146).

Meslek kategorilerindeki çeşitlenme, sosyal hareketliliğin yaygınlaşmasında oldukça etkili bir rol oynamıştır (Rao, 1989: 69-81). Sosyal hareketlilik çalışmalarının çoğu, meslek değişkenini sosyal hareketliliğin önemli bir ölçütü olarak kullanmayı tercih etmektedir (Erkal, 1994: 73). Bu doğrultuda kuşaklar arası hareketliliği belirleme yöntemlerinden birisinin de, baba ile çocuk mesleklerinin karşılaştırılmasına dayandığını düşünmek mümkündür. Bu, aynı zamanda iki yaşam döngüsü arasındaki farklılıkların belirginleşmesini sağlaması açısından oldukça önemlidir (Erikson and Goldhorpe, 1992: 278). Baba mesleği, çocuğun hareketlilik olanağını belirleyen en önemli ölçütlerden biridir (Featherman and Hauser, Tarihsiz: 38; Lipset and Bendix, 1992: 184). Bu varsayımı destekleyen en önemli örneklerden birisi de, vasıfsız işlerde kalmaya

devam eden işçilerin aksine; vasıfsız işlerden yarı vasıflı işlere geçen işçilerin çocuklarının yukarı doğru sosyal hareketlilik olasılığının daha fazla olmasıdır (Thernstrom, 1964: 153).

Baba mesleği ile çocuğun ilk mesleği, baba mesleği ile çocuğun şu anki mesleği ve çocuğun ilk mesleği ile şu anki mesleği arasındaki ilişkilerin incelenmesi; baba ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasına ilişkin güvenilir bilgiler elde etmenin en önemli yöntemlerinden birisi olarak değerlendirilir (Featherman and Hauser, Tarihsiz: 64-88). Philip'in Indore kentinde sosyal hareketlilik üzerine yaptığı araştırma, bu yaklaşımı destekleyici niteliktedir. Philip'in elde ettiği en önemli sonuçlardan birisi de baba mesleğindeki prestijin, çocuğun baba mesleğini devam ettirmedeki istekliliğine ilişkindir (Rao, 1989: 69-81). Baba mesleğinin nitelikleri, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasında tek başına belirleyici bir etken olmaktan oldukça uzaktır. Baba mesleğinin yanı sıra çocuğun alacağı eğitimin niteliği de, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasında dikkate değer bir rol oynamaktadır. Ayrıcalıklı tabakaya özgü bir hak olmaktan çıkarak tüm topluma yaygınlaşan eğitim olanaklarının, sosyal hareketliliğin artmasını sağlayan en önemli nedenler arasında yer alması, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitimin Yaygınlaşması

Sosyal hareketlilik sürecinde eğitimin artan önemi, daha çok belli bir tabakaya özgü ayrıcalıklar sunması aşamasından toplumun bütün kesimlerine yaygınlaşması aşamasına geçiş ile yakından ilişkilidir. Düşük sosyo-ekonomik sınıftan yüksek sosyo-ekonomik sınıflara geçiş sürecinde önemli bir işlev üstlenen eğitim olanaklarının yaygınlaşması, modern sanayi toplumlarının oluşumu ile ivme kazanmıştır (Alix, 1995: 402). Modern öncesi dönemdeki babanın statüsünü devam ettirmenin aksine; modern-sanayi toplumlarında eğitim, bireylerin kendi çabalarıyla yukarı doğru sosyal hareketlilik yapmalarını sağlayan etkili araçlardan biri haline gelmiştir.

Bireye belli bir meslek kazandırmak anlamında eğitim, 19. yüzyılda Batı Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi ve kentleşme ile yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Gökçe, 1996: 109). Teknik beceri kazanmanın en önemli araçlarından biri olan eğitimle elde edilen meslek, yüksek statülere geçişi

sağlaması açısından önemlidir (Erkal, 1994: 73). Ancak, eğitim düzeyindeki artışın, her zaman yukarı doğru sosyal hareketlilik ile sonuçlanmayacağına da göz önünde bulundurulması önemlidir. Aynı eğitim düzeyindeki bireylerin aynı sosyal hareketlilik sürecini yaşamamaları, bunun en önemli göstergelerinden birisi olarak değerlendirilebilir (Erkal, 1984: 26).

Modern sanayi toplumundaki yukarı doğru sosyal hareketliliği, yalnızca eğitim değişkeni ile açıklamaya çalışan yaklaşımların sayısı dikkate değer oranlardadır (Kahl, 1967: 47; Lipset and Bendix, 1992: 197-198 Paschal, 1972: 257). Bu yaklaşımların genel özelliği, işçi çocuklarının orta sınıf mesleklere yönelmelerini sağlayan en önemli aracın eğitim olduğunu vurgulamalarıdır. Bertaux, kırsal bölgede yaşamını sürdüren Fransızların birkaç kuşak sonra kurdukları aile şirketlerini geliştirerek orta sınıfa ve oradan da üst sınıfa geçişlerinin, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasına önemli bir örnek oluşturduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra fırıncının oğlunun tüccar, dişçinin kızının doktor, yazarın oğlunun raportör, demircinin oğlunun mühendis, hemşirenin kızının radyolog, polislin oğlunun muhasebeci olmasını sağlayan en önemli araçlardan birisinin de eğitim düzeyi olduğu sonucuna varmıştır (Bertaux and Bertaux, 1997: 62-93). Abbasoyulu, baba ile oğul arasındaki meslek farklılaşmasında, özellikle babanın mesleki prestiji ve eğitim düzeyinin oldukça belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Eğitim düzeyinin hem kuşak içi hem de kuşaklar arası hareketlilikte önemli bir etken olduğunu ileri süren Dube; baba mesleği ve eğitim düzeyinin, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasında önemli rol oynadığı yaklaşımını ön plâna çıkarmaktadır (Rao, 1989:71). Düşük eğitim düzeyindeki babalara oranla yüksek eğitim düzeyindeki babaların, çocuklarını prestiji daha yüksek mesleklere yönlendirmedeki bilinçlilik oranının fazla olması; sosyal hareketlilik sürecinde eğitimin katkısını ön plâna çıkaran yaklaşımların önemini daha da arttırmaktadır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Evren Seçimi ve Örneklem Bütünlüğü

İşçiler ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasında, işçilerin eğitim düzeyinin etkisini ortaya koymayı amaçlayan çalışmanın evreni, Huğlu Av Tüfekleri Fabrikasında çalışan 390 işçidir. Basit rasgele örnekleme tekniği

kullanılarak, söz konusu evrenden 0,07 hoşgörü düzeyi (d) ile 134 işçiden oluşan örneklem bütünlüğüne ulaşılmıştır.

Veri toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Örneklem bütünlüğüne uygulanan anketten elde edilen veriler, SPSS programındaki çapraz tablolar kullanılarak bulgulara dönüştürülmüştür. Bu doğrultuda ele alınacak iki temel tablodan birisi, işçilerin eğitim düzeyinin kız çocuklarının meslek seçimine etkisini tespit etmeye yönelik iken; diğeri ise, işçilerin eğitim düzeyinin erkek çocuklarının meslek seçimine etkisini tespit etmeye yöneliktir.

Bulguların Tartışılması

Tablo 1: Kız Çocuklarının Meslek Seçiminin, Babanın Eğitim Düzeyi ile Yordanması:

X ² = 6,431 s.d= 5 p= ,266		Kız Çocuklarının Seçmelerini İstedikleri Meslekler						Toplam
		işçi	öğretmen	doktor	mühendis	avukat-hakim	polis-subay	
İşçilerin Eğitim Düzeyi	İlköğretim	1 1,1% 100,0%	30 33,3% 75,0%	41 45,6% 71,9%	7 7,8% 87,5%	6 6,7% 50,0%	5 5,6% 100,0%	90 100,0% 73,2%
	Ortaöğretim		10 30,3% 25,0%	16 48,5% 28,1%	1 3,0% 12,5%	6 18,2% 50,0%		33 100,0% 26,8%
Toplam		1 ,8% 100,0%	40 32,5% 100,0%	57 46,3% 100,0%	8 6,5% 100,0%	12 9,8% 100,0%	5 4,1% 100,0%	123 100,0% 100,0%

Tablo 1 işçi babaların, kız çocuklarının seçmelerini istedikleri mesleklerin dağılımını göstermektedir. Buna göre ilköğretim mezunu işçi babaların % 45,6 sı doktorluk, % 33,3'ü öğretmenlik, % 7,8'i mühendislik, % 6,7'si avukat-hakimlik, % 5,6'sı polis-subaylık ve % 1,1'i işçilik mesleklerini kız çocuklarının seçmelerini istemelerine karşın; ortaöğretim mezunu işçi babaların % 48,5'i doktorluk, % 30,3'ü öğretmenlik, % 18,2'si avukat-hakimlik

ve % 3'ü mühendislik mesleklerini kız çocuklarının seçmelerini istemektedirler. Bunun yanı sıra ortaöğretim mezunu işçi babalar arasında kız çocuklarının işçiliğe yönelmelerini isteyen olmaması, baba ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasında, babanın eğitim düzeyinin etkisini ortaya koyan önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Babanın eğitim düzeyi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri meslekler arasında güçlü bir ilişki yoktur ($\chi^2=6,431$ s.d=5 $p=0,266$). Babanın eğitim düzeyi arttıkça, kız çocuklarını doktorluk ve avukat-hakimlik mesleklerine yönlendirme eğilimi artmasına karşın; öğretmenlik, mühendislik ve polis-subaylık mesleklerine yönlendirme eğilimi azalmaktadır. Babanın eğitim düzeyi göz önünde bulundurulmadan kız çocuklarının seçmelerini istedikleri meslekler arasında özellikle avukat-hakimlik oranı düşük olmasına karşın; babanın eğitim düzeyi göz önünde bulundurulduğunda kız çocuklarının seçmelerini istedikleri meslekler arasında avukat-hakimlik oranının arttığı görülmektedir. Bu da, babanın eğitim düzeyinin kız çocuklarının meslek seçimindeki etkisini ortaya koymasından, üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2: Erkek Çocuklarının Meslek Seçiminin, Babanın Eğitim Düzeyi ile Yordanması:

$\chi^2=3,318$ s.d=5 $p=.651$		Erkek çocuklarının Seçmelerini İstedikleri Meslekler						Toplam
		işçi	öğretmen	doktor	mühendis	avukat/hakim	polis/subay	
İşçilerin eğitim düzeyleri	İlköğretim	1	18	36	19	12	6	92
		1,1%	19,6%	39,1%	20,7%	13,0%	6,5%	100,0%
	ortaöğretim	3	16	5	6	2	32	
		14,3%	9,4%	50,0%	15,6%	18,8%	6,3%	100,0%
Toplam		1	21	52	24	18	8	124
		0,8%	16,9%	41,9%	19,4%	14,5%	6,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 2 işçi babaların, erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri mesleklerin dağılımını göstermektedir. Buna göre ilköğretim mezunu işçi babaların % 39,1'i doktorluk, % 20,7'si mühendislik, % 19,6'sı öğretmenlik, % 13'ü avukat-hakimlik, % 6,5'i polis-subaylık ve % 1,1'i işçilik mesleklerini erkek çocuklarının seçmeleri gerektiğini belirtmelerine karşın; ortaöğretim

mezunu işçi babaların % 50'si doktorluk, % 18,8'i avukat-hakimlik, % 15,6'sı mühendislik, % 9,4'ü öğretmenlik ve % 6,3'ü polis-subaylık mesleklerini erkek çocuklarının seçmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ortaöğretim mezunu işçi babalar arasında erkek çocuklarının işçiliği tercih etmelerini isteyen olmaması, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasında babanın eğitim düzeyinin etkisini göstermektedir.

Babanın eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri meslekler arasında güçlü bir ilişki yoktur ($\chi^2=3,318$ s.d=5 $p= 0,651$). Babanın eğitim düzeyi arttıkça, erkek çocuklarını doktorluk ve avukat-hakimlik mesleklerine yönlendirmedeki isteklilikleri artmasına karşın; öğretmenlik, mühendislik ve polis-subaylık gibi mesleklere yönlendirmedeki isteklilikleri azalmaktadır. Bu da, babanın eğitim düzeyinin, erkek çocuklarının meslek seçiminde etkili olduğu sonucunu belirginleştirmesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Modern dönemi geleneksel dönemden belirgin bir şekilde farklılaştıran Sanayi Devriminin en önemli özelliklerinden birisi, geleneksel dönemdeki kölenin iş yaşamı ile modern-sanayi toplumlarında ortaya çıkan yeni işçi çeşidinin iş yaşamı arasındaki belirgin farklılıktır. Bu anlamda Sanayi Devriminin, Dünya tarihinin önceki aşamalarında görülmesi neredeyse olanaksız olan yeni bir işgücünü meydana getirdiği görülmektedir. Özellikle Sanayi Devriminin ilk dönemlerinde, geçim sıkıntısının artış eğiliminde olması, bu sıkıntıları bire bir yaşayan yeni işçinin, çocuklarını daha iyi mesleklere yönlendirmesine neden olmuştur.

Literatürdeki tartışmaların baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasındaki en önemli etkenlerden biri olarak babanın eğitim düzeyini ön plâna çıkardığı görülmektedir. Babanın eğitim düzeyinin, baba ile çocuk arasındaki meslek farklılaşmasında ne kadar etkili olduğunu ortaya koymak, söz konusu yaklaşımlara önemli bulgular sağlaması açısından önem taşımaktadır. Baba ile çocukları arasındaki meslek farklılaşmasını, Huğlu Av Tüfekleri Fabrikasındaki işçiler üzerinde açıklamaya çalışan çalışmadan elde edilen bulguları, iki ana grupta toplamak mümkündür: Bunlardan birincisi genel olarak işçilerin, kız ve erkek çocukları ile özdeşleştirdikleri meslek kategorileri; ikincisi babanın eğitim düzeyinin, kız ve erkek çocuklarının meslek seçimlerindeki etkisidir.

İşçi babaların eğitim düzeyi kız ve erkek çocuklarının tercih etmelerini istedikleri meslekler arasında anlamlı farklılaşmalar oluşturmuştur. Bu bağlamda işçi babaların eğitim düzeyinin kız çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler üzerindeki etkisi, erkek çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler üzerindeki etkisinden daha fazladır.

Eğitim düzeyleri dikkate alınmadığında işçi babalar, kız çocuklarının daha çok doktorluk ve öğretmenlik mesleklerine yönelmelerini istemelerine karşın; aynı isteklilik düzeyinin avukat-hakimlik ve mühendislik meslekleri için geçerli olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra işçi babaların kız çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler içindeki öğretmenlik ve doktorluk oranları, erkek çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler içindeki öğretmenlik ve doktorluk oranlarından daha fazladır. Erkek çocuklarının seçimlerini istedikleri mesleklerde ise tablo değişmektedir. Buna göre işçi babaların, erkek çocuklarının daha çok doktorluk, mühendislik, öğretmenlik ve avukat-hakimlik mesleklerine yönelmelerini istedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra erkek çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler içindeki mühendislik ve avukat-hakimlik oranları, kız çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler içindeki mühendislik ve avukat-hakimlik oranlarından daha fazladır.

İşçi babaların eğitim düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda belirgin farklılıkların oluşması, babanın eğitim düzeyinin hem kız hem de erkek çocuklarının meslek seçimindeki etkisini ön plâna çıkarmaktadır. İşçi babaların eğitim düzeyinin, kız çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler üzerindeki etkisine ilişkin ön plâna çıkan önemli bulgular şunlardır: İşçilerin eğitim düzeyleri arttıkça, kız çocuklarını doktorluk ve avukat-hakimlik mesleklerine yönlendirme düşünceleri artmasına karşın; öğretmenlik, mühendislik ve polis-subaylık gibi mesleklere yönlendirme düşünceleri azalmaktadır. Önemli bulgulardan diğeri, işçi babaların eğitim düzeyinin erkek çocuklarının seçimlerini istedikleri meslekler üzerindeki etkisine ilişkindir. Buna göre işçilerin eğitim düzeyleri arttıkça, erkek çocuklarını doktorluk ve avukat-hakimlik mesleklerine yönlendirmedeki isteklilik oranı artmasına karşın; öğretmenlik, mühendislik ve polis-subaylık mesleklerine yönlendirmedeki isteklilik oranı azalmaktadır.

Bütün bu bulguların ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında şunlar söylenebilir: Birincisi, işçi babaların eğitim düzeyi ile kız ve erkek çocuklarının tercih etmelerini istedikleri meslekler arasında belirgin bir farklılık olduğuna

ilişkindir. Buna göre işçi babalar, doktorluk ve öğretmenlik mesleklerini kız çocuklarına uygun görürlerken; doktorluk ve öğretmenliğin yanı sıra mühendislik ve avukat-hakimlik mesleklerini de erkek çocuklarına uygun görmektedirler. İkincisi ise, babanın eğitim düzeyi arttıkça hem kız çocuklarını hem de erkek çocuklarını avukat-hakimlik ve doktorluk mesleklerine yönlendirme eğiliminin artmasına ilişkindir. Fakat aynı eğilimin öğretmenlik, mühendislik ve polis-subaylık meslekleri için geçerli olduğunu söylemek oldukça zordur. Böyle bir bulgu, işçi babaların eğitim düzeyinin kız ve erkek çocuklarını avukatlık-hakimlik ve doktorluk mesleklerine yönlendirmedeki etkisini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Alix, Ernest (1995), *Sociology: An Everyday Life Approach*, Minneapolis: West Publishing Company
- Bertaux, Daniel and Bertaux, Isabella (1997) "Heritage And Lineage: A Case History Of Transmission and Social Mobility Over Five Generations", *Pathways to Social Class*, in D. Bertaux and P. Thompson (eds.), New York: Clarendon Press. Pp. 62-97.
- Bilgin, Vedat ve diğerleri (1998), *Mesleklere Göre Aile Araştırması: İşçi Ailesi*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Clark, K. ve Dunlop, J. ve Harbison F. ve Myers, C. (1991), "Sanayileşmenin Mantığı", İ. Sezai (der.), *Sosyoloji Yazıları*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık. Ss. 82-97.
- Erikson, Robert and Goldhorpe, John H. (1992) *The Constant Flux: A Study of Social Class Mobility in Industrial Societies*, Oxford: Clarendon Press
- Erkal, Mustafa (1984), *Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme*, Ankara: Mayaş Yayınları.
- Erkal, Mustafa E. (1994), *Economy and Society*, İstanbul: Der Yayınevi.
- Erkal, Mustafa E. (1998), *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, İstanbul: Der Yayınları
- Featherman, David L. and Hauser, Robert M. (?) *Opportunity and Change*, New York: Academic Press
- Gökçe, Birsen (1996), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumları*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Kahl, Joseph A. (1967), "Some Social Concomitants of Industrialization and Urbanization", in W. Faunce (eds.), *Readings in Industrial Sociology*, New Jersey: Printice-Hall, Pp. 28-67.
- Kemerlioğlu, Eyüp (Tarihsiz), *Toplumsal Tabakalaşma*, İstanbul: Saray Kitabevi
- Krause, Elliot A. (1971), *The Sociology of Occupations*, Boston: Little Brown and Company
- Lipset, Seymour M. and Bendix, Reinhard (1992), *Social Mobility in Industrial Society*, New Brunswick: Transaction Publishers
- Pascral, Gisbert (1972), *Fundamentals of Industrial Sociology*, New Delhi: Tata Mcgarw-Hill Publishing Company Ltd

- Rao, Ranga (1989), *Urbanization, Occupational Mobility and Social Integration*, New Delhi: Deep Publications
- Schüren, Reinhard (1993), "Intergenerational Occupational and Marital Mobility in German Cities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries", *Building European Society: Occupational Change and Social Mobility in Europe*, in A. Miles and D. Vincent (eds.), Manchester: Manchester University Press. Pp. 68-91:
- Thernstrom, Stephan (1964), *Poverty and Progress: Social Mobility in a Nineteenth Century City*, Cambridge: Harvard University Press
- Zald, Mayer N. and Mccarthy, John D. (1987), "Resource Mobilization and Social Movements: A Practical Theory", *Social Movement in an Organizational Society*, in Mayer N. Zald and John D. Mccarthy (eds.), New Brunswick: Transaction Publishers. Pp. 15-48.